

AJ UČIŤ SA TREBA UČIŤ

Je známe, že úroveň domácej prípravy žiaka nezávisí len od jeho schopnosti, ale aj od toho, ako rodičia dokážu v ňom aktivizovať úsilie. Jednou zo zložiek úsilia je aj motivácia ako pohnútko k činnosti (z lat. motus = pohyb). Podľa Gagneho a Fleishmana medzi motiváciou a schopnosťami je vzťah, ktorý možno vyjadriť vzorcom

$$\text{výkon} = \text{schopnosti} \times \text{motivácia}$$

Na základe uvedeného vzorca platí, že žiak aj s mimoriadnymi schopnosťami môže zostať

Spôsoby podnecovania žiakov do učenia

na nulovom výkone, keď jeho motivácia je nulová, pretože nula násobená akoukoľvek číselnou hodnotou dáva vždy nulu.

Motivácia pri domácej príprave žiaka môže byť buď bezprostredná, napr. keď je žiak motivovaný bezprostrednými výsledkami svojej prípravy (azda v najčistejšej podobe sa to dosahuje pri programovanom učení), alebo sprostredkovaná, napr. keď je žiak motivovaný mimoučebnými činiteľmi (azda najtypickejším príkladom je tu školská známka).

Pravda, aj samotné známky môžu mať rôznu motivačnú hodnotu podľa toho, ako ich žiak hodnotí. Spravidla nižší motivačný náboj majú známky vtedy, keď žiak dosiahnutý prospech len konštatuje. Naopak, motivačný zástoj známky je vyšší, keď dosiahnutý prospech ustavične porovnáva s plánovaným prospe-

chom. Možno to povedať aj tak, že žiak, ktorý nemá v prospechu jednotlivých predmetov konkrétny program, t.j. čo by reálne chcel

by však pomocou nej mal denne analyzovať svoje napredovanie či zaostávanie, vypočítavať si priemery, prípadne si robiť diagramy. Ide tu v podstate o akúsi súťažnú tabuľku. Na rozdiel od iných tabuliek žiak tu súťaží sám so sebou.

Niekedy treba u žiaka vzbudiť aj zdravú ctivosť dosiahnuť dobrú známku. Robí sa to aj tak, že rodičia oceňujú pred svojim dieťaťom spolužiakov, ktorí sa dobre učia, a súčasne čakajú na najbližší, hoci aj malý úspech svojho dieťaťa, aby ho mohli rovnako vyzdvihnúť a oceniť. Treba však postupovať opatrne, aby sa zdravá ctivosť nezmenila na nezdravú. Stáva sa to vtedy, keď sa žiak usiluje dosiahnuť dobrý prospech bez ohľadu na prostriedky. Napr. učí sa dlho do noci na úkor zdravia, začína podvádzat učiteľov, nenávidí spolužiakov a „donaša“ učiteľovi na všetkých, ktorí ho predbehli, udáva ich a pod.

Niekedy sa osvedčuje spôsob vyzvať najmä staršieho žiaka, aby na začiatku roku dal

slovo pred celou rodinou,

ako sa chce zlepšiť z istého predmetu alebo v celkovom prospechu. Dobré je, keď sa o tomto predsavzati dozvedia aj jeho priatelia, prípadne ďalší známi. Totiž vedomie verejnej mienky — čo by si o ňom mysleli, keby sklamal — bude mohutným impulzom, ktorý ho bude sústavne pobádať, keď na ceste za svojim cieľom ochabne, alebo poľavi.

Neraz rodičia zistia, že ich dieťa zaostáva v niektorých predmetoch. Zároveň zistia, že je to vinou nesústavného učenia. Obvyklé reakcie žiaka na dohováranie rodičov sú silné predsavzatia — dať sa do učenia a dohnať zameškané. Aby to bolo čo najpresvedčivejšie, určuje si žiak aj dátum „už od začiatku budúceho týždňa...“ alebo, keď sú na obzore sviatky, „po sviatkoch, po Vianociach, po Novom roku...“ atď.

No často uplynie týždeň, uplynie i ďalší mesiac, je dávno po Vianociach, po Novom roku a žiak sa nezlepšuje. V čom je príčina? Ukazuje sa, že záväzok „o týždeň, o mesiac, po sviatkoch“ je rafinovaným útekem od momentálnych povinností učí sa, čo si často neuvedomuje ani sám žiak. Ak teda žiakovo predsavzatie má byť reálne, nemožno ho odkladať o týždeň, ba ani na zajtra, ale treba začať ešte dnes. Lebo práve dnešné učenie dáva predpoklad, že žiak svoje predsavzatie splní.

Naším výskumom sme zistili, že niektorí starší žiaci najmä v období záverečných skúšok sa usilujú podniknúť do učenia aj

prostredníctvom rôznych farmakologických stimulátorov.

Ide tu obvyčajne o rôzne chemické prostriedky, ktoré sa predávajú v lekárnach na lekársky predpis; no starší žiaci si ich zaobstarávajú aj inak.

V tejto súvislosti si rodičia musia uvedomiť, že jednotlivé prostriedky škodia zdraviu a ich spoločným znakom je, že neodstraňujú únavu, ale len pocit únavy a na krátky čas ju odďalujú. Také odďalovanie spôsobuje odčerpávanie základných rezervných látok a neraz i posledných síl, čiže hrozí nervové zrútenie.

Predmet	Prvý polrok			Druhý polrok		
	Plánovaná známka	Dosiahnuté známky	Prospech na vysvedčení	Plánovaná známka	Dosiahnuté známky	Prospech na vysvedčení

Na uvedenú tabuľku treba pozerať ako na intimnú záležitosť žiaka a z tohto hľadiska ju možno prirovnať i k osobnému denníku. Žiak

Školská reforma v Bulharsku

V roku 1981 XII. zjazd Komunistickej strany Bulharska konštatoval, že budovanie rozvinutej socialistickej spoločnosti v krajine pokračuje úspešne. Pre ďalší rozvoj spoločnosti a realizáciu vytýčených cieľov však treba plne využiť komplexnú mechanizáciu a automatizáciu výrobných procesov. Tento kurz je spojený s rastom vzdelanostnej úrovne a kvalifikácie pracujúcich, osobitne mladej generácie.

Nové požiadavky na vzdelávanie sú vyjadrené v Tézach k ďalšiemu rozvoju vzdelávacieho systému z roku 1979. Zmeny prijaté na základe kritickej analýzy dosiahnutej úrovne vzdelávania sú vyjadrené v projekte dlhodobej stratégie vzdelávania, ktorý určuje ďalší rozvoj bulharského školstva.

V súlade s projektom sa v Bulharsku v 8. päťročnici (1981—85) bude postupne realizovať nová, jednotná stredná polytechnická škola, zavádza sa nový typ odborného a vysokoškolského štúdia. Zároveň sa postupne realizuje komplexný program zvyšovania kvalifikácie robotníkov.

XII. zjazd BKS vyzdvihol požiadavku zvýšenej zodpovednosti škôl za kvalitu vzdelávania, racionálne využívanie materiálnej bázy, vyššie pedagogické vzdelanie učiteľov, upevnenie pracovnej, mravnej a vlasteneckej výchovy žiakov. Zároveň stanovil, že paralelne s výstavbou novej polytechnickej strednej školy treba ešte udržať doterajšiu štruktúru (gymnázium, odb. učilišťa, stredné odb. školy) a postupne utvárať predpoklady pre prechod na nový systém.

Ústredným článkom nového systému je jednotná stredná polytechnická škola povinná pre všetky deti. Vzniká na integrácii strednej všeobecnovzdelávacej školy a odborného vzdelávania a je trojstupňová. Ide o historicky nový typ školy, ktorý bude plniť nové úlohy.

Prvý stupeň nového systému tvo-

ria triedy 1—10 s dôrazom na všeobecné vzdelávanie, profesionálnu orientáciu a výber povolania. Navštevujú ho deti vo veku 6—16 rokov. Okrem široko chápaného všeobecného a polytechnického vzdelania má tento stupeň formovať u detí pracovné návyky, motívy, tvorivé snahy ako aj morálne a svetonázorové kvality.

V druhom stupni vzdelávania, ktorý trvá jeden a pol roka, si žiaci volia budúce povolanie a učia sa základom povolania širokej profilácie. Ťažisko je teda v odbornej príprave, postupnom zapájaní do produktívnej práce. Obsah vzdelania tvoria vedomosti a schopnosti relatívne veľkej skupiny podobných povolaní na základe všeobecného vzdelania ako aj postupná špecializácia na určité povolanie.

Tretí stupeň nového školského systému tvorí príprava v konkrétnej špecializácii vo výrobe počas 5—6 mesiacov. Po jeho skončení získajú žiaci záverečný diplom oprávňujúci k štúdiu na vysokých školách. Pre získanie úplného stredného vzdelania musia žiaci absolvovať všetky tri stupne. Žiaci však môžu nastúpiť do práce už po skončení prvého stupňa predovšetkým na nekvalifikované povolanie.

Podľa plánov sa má reforma bulharského školstva uskutočňovať až do roku 1990. V súčasnosti sa robia prvé kroky, tvoria sa nové učebné plány, mení sa štruktúra odborného vzdelávania. Experimenty sú zamerané na zblíženie gymnázia a strednej odbornej školy. Zároveň sa rozvíja ďalšie vzdelávanie pracujúcich v centrách odborného vzdelávania, kurzoch, večerných a diaľkových formách štúdia.

Prvé výsledky sa už ukazujú. Hlbšie hodnotenie dosiahnutých výsledkov sa uskutoční v roku 1985 a určí sa ďalší postup v realizácii reformy.

PhDr. MILAN KRANKUS

Často sa to stáva pri maturitných skúškach. Napríklad žiak klesá únavou po vyčerpávaní niekoľko dňovom alebo aj nočnom učení v tzv. akademickom týždni. Aby únavu odstránil, siahne po niektorom stimulátore, ktorý skutočne pomôže. Žiak môže pokračovať v učení. Na druhý deň sa však prejaví dvojnásobná únava; tu už nepomôže ani stimulátor. V takomto stave potom neveden žiak ide na záverečné skúšky. Dvojnásobná únava mu však zabránuje spomenúť si nielen na to, čo sa naposledy učil, ale aj na to, čo veľmi dobre vedel už predtým. Pripady absolútneho zlyhania žiaka pri maturitných skúškach aj z dôvodov používania chemických stimulátorov každoročne pripomínajú potrebu poučiť rodičov aj v tomto smere.

Na aktivitu alebo pasivitu žiaka pri učení výrazne

vplýva aj telesná poloha.

v ktorej sa žiak učí. Z psychológie je známe, že keď dôjde k úplnému ochabnutiu tela, napr. človek sa schúli do kľbka, spusti ramená, ustne kútiky, skloni ochabnutú hlavu, privrie oči atď., dostavi sa zaujímavý jav, keď telesnej ochabnutosti začína zodpovedať aj duševná ochabnutosť; rozumové operácie viaznu a len ťažko sa dajú riešiť zložitejšie úlohy. Uvedený jav si možno vysvetliť pavlovovskými mechanizmami podmienených reflexov. Totiž práve preto, že pre každú pasivitu je príznačná telesná ochabnutosť a pre aktivitu isté telesné napätie, len čo sa dostavi ten či onen telesný stav, objaví sa aj jemu zodpovedajúci duševný stav.

Teda rodičia by mali žiaka napomenúť, ak sa učí ležabolo rozvalený na pohovke či gauči. Nemožno sa predsa pri takej vážnej a náročnej práci, ako je učenie, správať tak, ako pri odpočinku.

Starostliví rodičia pobádajú svoje deti do učenia i tým, že ich z času na čas aj preskúšavajú, aby sa presvedčili, ako sú pripravené na vyučovanie. V tejto súvislosti neraz medzi rodičmi možno počuť sťažnosti, napr. že doma vie žiak učivo na výbornu, ale v škole len-len že zodpovie. Chybu vidia zrejme v učiteľovi. Tu však treba rodičov upozorniť, aby sa zdržali prenáhlených záverov o nespravodlivosti voči dieťaťu. Totiž rodičia často nevedia, na čo všetko učiteľ pri klasifikovaní musí prízerať. Napr. aby učiteľ zistil slovný fond žiaka, nežiada len doslovnú reprodukciu učiva. Samotní rodičia často nevedia, či žiak popri naučenej látke nemá mať ešte hlbšie vedomosti z daného učiva a napokon majú pred očami len svoje dieťa a

chyba im hodnotiace meradlo

v porovnaní s ostatnými žiakmi triedy.

Teda pri kontrole domácej prípravy žiaka nehovorte: „Vieš to na jednotku“ alebo „Vieš to na dvojku“ a pod. Klasifikovať môže len učiteľ. Ten pozná osnovy a vie, čo, ako a koľko treba vedieť na jednotku, na trojku alebo na štvorku. Ak to dodržíte, vyhnete sa vy i vaše dieťa mnohým nepríjemnostiam.